

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В статті на основі аналізу стану страхового ринку визначені основні напрями його розвитку.

Ключові слова: страховий ринок, страхові премії, страхові виплати, страхові резерви, активи.

В статье на основе анализа состояния страхового рынка Украины определены основные направления его развития.

Ключевые слова: страховой рынок, страховые премии, страховые выплаты, страховые резервы, активы.

In the article main directions of Ukrainian insurance market grounding on analysis of it's current state are defined.

Key words: insurance market, premiums, insurance payments, insurance reserves, assets.

Актуальність дослідження. В сучасних умовах страхова галузь стає невід'ємною частиною діяльності для суміжних галузей бізнесу, своєрідним механізмом підтримки економічної рівноваги в країні та набуває стратегічного значення для зміцнення й розвитку національної економіки.

Концентрація у страховиків значних фінансових ресурсів перетворює страхування у найважливіший фактор інвестиційного процесу на макроекономічному рівні.

Впродовж останніх років, починаючи з 2004 року, класичний страховий ринок демонстрував стабільні темпи зростання. Так, щорічно розміри страхових премій збільшувались в середньому на 40%. В 2008 р. розмір страхових платежів вже був у 4 рази більший ніж у 2005 році. Частка класичного ринку страхування поступово зростала і в 2008 році становила 55%.

Разом з тим, на сьогодні ще не можна стверджувати, що в Україні склався повноцінний страховий ринок. Необхідно налагоджування прозорих і зрозумілих відносин зі страхувальниками, розширення асортименту страхових послуг, збільшення фінансових ресурсів, виховання страхової культури, міжнародне співробітництво у цій сфері та багато іншого.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Для розуміння особливостей функціонування системи страхування важливе значення мають роботи науковців України, зокрема – Осадця С.С., Клапкова М., Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Василика О.Д., Барановського О.С., Чухна А.А., Лайко П.А., Ніколаєнко О.В., Юрія С.І.; Росії та інших країн – Рейтмана П.Ю., Кочоловської Е.Г., Іванової І.Г., Саркісова С.Е., Тагієва Г.І., а також Швєблера Р., Нікбахта А., Гроппеллі А., Гейльмана В.Р., Фіннея М., Брезна Г., Воркалло В., Плєєва П., Ямстремського та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Різноманітність концептуальних підходів, критичних зауважень іноземних експертів свідчать, що проблема розвитку страхового ринку України вимагає поглибленого вивчення, апробації та впровадження альтернативних варіантів. Виникнення

останнім часом публікаційної проблеми, розробка нових законопроектів та нормативних актів щодо вдосконалення системи ефективного страхування захисту суб'єктів господарювання до кінця не розкривають можливості цієї діяльності. Більшість вітчизняних публікацій мають дещо тенденційний загальний характер і торкаються аспектів стосовно самої проблеми без достатнього обґрунтування механізмів її реалізації.

Мета статті і виклад основного матеріалу. Метою статті є визначення сучасного стану страхового ринку України та невирішених питань і проблем його розвитку.

Страхування є своєрідним барометром економіки, за показниками якого можна судити про її поточний стан, основні процеси і напрямки розвитку, з іншого боку – досить ефективним інструментом держави щодо проведення економічної та соціальної політики.

Сучасний стан забезпеченості страховим захистом населення свідчить про його низький рівень. Так, страхуванням життя охоплено лише 6% населення, страхуванням від нещасних випадків – 7%, захисту будівель приватного сектору – 1%, страхуванням автомобілів – 12%, обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів перед третіми особами – лише 69%, хоча в Росії та Білорусії цей показник становить 95%. Доречно зазначити, що ліміти відповідальності вітчизняних страховиків за відшкодування шкоди потерпілим внаслідок ДТП є найменшими в Східній Європі.

Безумовно, фінансова криза завдала серйозного удару страховому ринку. За результатами 1 півріччя 2009 р. В більшості параметрів страхової діяльності відмічалися темпи спаду (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності страховиків за 6 місяців 2008-2009 рр.

Показники	1 півріччя		Приріст	
	2008 р.	2009 р.	млн.грн.	%
Страхова діяльність, млн.грн.:				
Валові страхові премії	11275,5	9514,0	-1765,5	-16
Чисті страхові премії	7601,9	6313,1	-1288,5	-17
Валові страхові виплати	3376,0	3275,5	-100,5	-3
Чисті страхові виплати	3223,5	2916,7	-306,8	-10
Рівень валових виплат, %	29,9	34,4	4,5	15
Рівень чистих виплат, %	42,4	46,2	3,8	9
Перестраховування	4229,4	3754,3	-475,1	-11
Страхові резерви	9127,2	9619,6	492,4	5
Загальні активи страховиків	35561,7	41999,5	6437,8	18
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	20852,2	22947,2	2094,9	10
Обсяг сплачених страхових фондів	11970,5	13627,1	1656,6	14

Джерело: Держфінпослуг

У порівнянні з 1 півріччям 2008 року динаміка показників свідчила про такі тенденції: на 16% зменшились обсяги надходжень валових страхових премій, на 3% – валові страхові виплати, на 11% зменшились обсяги перестраховування, на 5% зріс обсяг страхових резервів, на 18% зросли загальні активи, на 4,1% збільшилась кількість страхових компаній.

В структурі валових страхових премій за 1 півріччя 2009 р. 28,9% премій надійшли від фізичних осіб, 44,1% – від юридичних осіб, решта (27%) – від перестраховальників; по видам страхування: 95,8% премій з ризикових видів страхування, 4,2% – страхування життя.

Концентрація страхового ринку в 1 півріччі 2009 року щодо частки перших страхових компаній (Тор) за надходженнями валових страхових премій представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Концентрація страхового ринку України у 1 півріччі 2009 р.

Тор	Страхування життя		Ризикове страхування	
	Платежі, млн.грн.	Питома вага, %	Платежі, млн.грн.	Питома вага, %
Тор 3	228,2	56,4	1438,9	15,8
Тор 10	330,2	81,7	3215,8	35,3
Тор 20	381,4	94,3	4937,6	54,2
Тор 50	404,3	100,0	7041,2	77,3
Тор 100	х	х	8273,1	90,8
Тор 200	х	х	9006,8	98,9
Всього	404,3	100	9109,7	100,0

Джерело: Держфінпослуг

Незважаючи на велику кількість компаній (477) реально на ринку основну частку валових премій акумулюють 50 страхових компаній «pop-Life» (77,3% премій) та 10 страхових компаній «Life» (81,7% премій). Наведені данні свідчать про значний рівень конкуренції на ринку ризикових видів страхування і помірну монополізацію на ринку страхування життя.

Під впливом кризи змінилося співвідношення між корпоративними видами страхування і страхуванням фізичних осіб. Криза найбільше вплинула на корпоративний сектор, що й обумовило найбільш відчутне зменшення обсягів валових премій саме в корпоративних видах страхування. Скорочення склало: страхування фінансових ризиків – 58%, страхування майна юридичних осіб – 47%, страхування транспорту – 44%, добровільне страхування відповідальності автовласників – 40%.

Майже всі страхові компанії – лідери ринку скоротили збір премій за договорами КАСКО. При цьому компанії, що мають тісні зв'язки з певними банками, постраждали менше, ніж компанії, орієнтовані на роботу з автодилерами або на вільному ринку. Саме скорочення премій за договорами КАСКО справило найбільший вплив на загальне скорочення премій за 1 півріччя 2009 р., тому що питома вага страхових премій за договорами

автостраховання складає основну частку страхових портфелів (45%) усіх лідерів ринку.

У 1 півріччі 2009 р. ринок ОСЦПВ виріс на 4,6%, тому страховики змогли частково компенсувати скорочення премій за договорами КАСКО преміями з «автоцивілки».

Рівень валових виплат (відношення валових виплат до валових премій) за результатами 1 півріччя 2009 року досяг 34,4%, що на 4,5 процентних пункта вище показника попереднього періоду, та є продовженням тенденції до збільшення рівня страхових виплат. Разом з тим, валові показники премій та виплат по своїй суті є комбінованими показниками, тобто мають у своєму складі подвійний рахунок, який утворюється за операціями з перестраховання на внутрішньому ринку. Тому валові показники за мінусом подвійного рахунку (перестраховання між українськими страховиками) більш коректно відображають фактичні обсяги страхових виплат в цілому по ринку.

Рівень чистих виплат (відношення обсягу валових виплат за вирахуванням виплат, здійснених перестраховальниками-резидентами, до обсягу валових премій за вирахуванням премій, належних перестраховальникам-резидентам), становив 46,2%.

Високий рівень чистих страхових виплат спостерігається у добровільному особистому страхуванні – 55,3%, а також за видами добровільного майнового страхування – 55,2%, у тому числі страхування фінансових ризиків – 164,8%.

Спостерігається позитивна тенденція росту страхових резервів та активів. Для формування своїх активів страховик використовує власний і залучений капітал. За рахунок власного капіталу страховик формує матеріальні, нематеріальні, фінансові активи. Кошти страхових резервів (найвагоміша складова залученого капіталу), як правило, є найбільшим джерелом для формування активів страхової компанії і, переважно, саме фінансових активів. Розміщення страхових резервів здійснюється у відповідності із статею 31 Закону України «Про страхування», де визначено перелік активів за відповідними категоріями.

Виступаючи в ролі інвестора, страховик не тільки набуває додаткове джерело доходів, але й наражається на додаткові небезпеки, що пов'язані з інвестиційним ризиком. Розміщення та інвестування коштів страхових резервів, виходячи з їхнього економічного змісту (залучений капітал), є предметом державного нагляду та контролю в усіх країнах. Регламентація пов'язана з тим, що ці кошти не є власністю страховика. Це залучені кошти страхувальників, тому розпоряджатися ними страховик повинен з особливою обережністю. Обсяг цих коштів відповідає обсягу страхових зобов'язань перед страхувальниками, страховик повинен тримати кошти страхових резервів у диверсифікованих, прибуткових і надійних активах, які характеризуються достатньо високим рівнем ліквідності. Для страхової

компанії особливо важливим є те, що оптимальна структура активів сприяє зростанню її платоспроможності.

Разом з тим, основною проблемою для страховиків залишається недостатність ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів. Особливо гострою є проблема забезпечення дострокових зобов'язань за договорами страхування життя. У більшості компаній страхові резерви не забезпечені реальними активами, а складаються із неліквідних цінних паперів (49%).

Висновки. В теперішній час страхування займає незначне, але вже цілком сформоване і помітне місце в структурі управлінської економіки. Доля страхування у валовому внутрішньому продукту за останні роки в середньому складає 2,5%.

Подальший розвиток страхового ринку України вимагає термінового вирішення наступних проблем:

- удосконалення і узгодження між собою цивільного, господарського страхового законодавства;
- вирішення питання підвищення фінансової стійкості і платоспроможності страхових компаній;
- створення умов для розширення спектра страхових послуг і покращення їх якості;
- сприяння концентрації страхового ринку.

Одночасно до найголовніших задач розвитку страхування треба віднести підвищення конкурентоспроможності українського страхового ринку, підвищення рівня інвестиційної привабливості страхових компаній. Пріоритетним є розвиток класичних видів довгострокового і накопичувального особистого страхування, вдосконалення правових і організаційних основ обов'язкового страхування, створення і розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку, створення єдиних баз даних страхових компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2008 рік [Текст] // Держфінпослуг. – 2008. – 92с.
2. Страховий ринок України. Альманах: інформаційно-аналітичний довідник [Текст] / Захарович Н., - Київ: Поліграфічні послуги, 2008 – 384с.
3. Страховий бізнес України [Текст] / В.Павленко. – К.: Арт-Медіа, 2009. – 111 с.
4. Страхування в Україні [Текст] // Аналітичний звіт – 2008 – 70 с.
5. Ринок страхових послуг України: підсумки 1 півріччя 2009 року [Текст] // Страхова справа. – 2009. – №3. – С. 12-22.